

di 02 okt 2018
20.00 Kamermuziekzaal

**CUARTETO
CASALS &
ALEXANDER
MELNIKOV**

Haydn, Brahms & Prokofiev

— CONCERT —
— GEBOUW —
— BRUGGE —

Biografieën

In 1997 werd het **Quarteto Casals (ES)** opgericht aan de Escuela Reina Sofía in Madrid. Het kwartet won al snel enkele eerste prijzen op verscheidene concours en concerteert sindsdien in prestigieuze zalen als Wigmore Hall, Carnegie Hall, Berliner Philharmonie, Wiener Konzerthaus, Kölner Philharmonie, Cité de la Musique Paris en het Concertgebouw Amsterdam. Al elf cd's verschenen op het label Harmonia mundi met werk van de minder bekende Spaanse Arriaga en Toldrá tot de Weense grootmeesters Mozart, Haydn, Schubert en Brahms en 20e-eeuwse componisten als Bartók, Ravel en Ligeti. Ze zijn ook grote voorvechter van hedendaagse muziek met creaties van bijvoorbeeld György Kurtág. Het kwartet wordt beschouwd als een belangrijke ambassadeur van de Catalaanse cultuur.

Pianist **Alexander Melnikov (RU)** is al sinds zijn achttiende gepassioneerd door de historische uitvoeringspraktijk en het Hammerklavier. Hierin werd hij onder andere begeleid door Andreas Staier, met wie hij een succesvol project afrondde met Bachs *Wohltemperierte Klavier* en met Shostakovich' *24 Preludes en Fuga's*. Melnikovs opname van dit laatste werk viel internationaal in de prijzen. Met zijn vaste duo-partner Isabelle Faust neemt hij op voor het label Harmonia Mundi, bij wie ook Beethovens *Vioolsonates* integraal verschenen. Naast zijn drukke concertagenda als kamermusicus is Melnikov vaak als solist te horen, met orkest of in solorecitals in 's werelds grote concertzalen.

bio

Uitvoerders & programma

19.15 Inleiding door Jan Christiaens

pauze

—
Alexander Melnikov: piano
Quarteto Casals:
Abel Tomàs: viool
Vera Martínez: viool
Jonathan Brown: altviool
Arnau Tomàs: cello

Johannes Brahms (1833-1897)
Klavierkwintet in f, opus 34 (1861)

- Allegro non troppo
- Andante, un poco Adagio
- Scherzo. Allegro – Trio
- Finale. Poco sostenuto – Allegro non troppo

—
Joseph Haydn (1732-1809)
Strijkkwartet, opus 20 nr.5, Hob.III:35 (1772)

- Moderato
- Minuet – Trio
- Adagio
- Finale. Fuga a 2 soggetti

Sergey Prokofiev (1891-1953)
Visions fugitives, opus 22 (1915-17)

- Lentamente
- Andante
- Allegretto
- Animato
- Molto giocoso
- Con eleganza
- Pittoresco (Arpa)
- Commodo
- Allegro tranquillo
- Ridicolosamente
- Con vivacità
- Assai moderato
- Allegretto
- Feroce
- Inquieto
- Dolente
- Poetico
- Con una dolce lentezza
- Presto agitatissimo e molto accentuato
- Lento irrealmente

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Met de steun van Institut Ramon Llull – Catalan Language & Culture, Catalan Arts en de Regering van Catalonië.

Met de steun van Piano's Maene

KLAVIER KAMERMUZIEK

In het atelier van de componist

De vader van het strijkkwartet, zo staat Joseph Haydn geboekstaafd in handboeken muziekgeschiedenis. Het genre ontstond eerder toevallig, door Haydns contacten in adellijke kringen. Zo nodigde een zekere baron Fürnberg hem graag uit op zijn kasteel om mee te komen musiceren. Haydn was een goede violist, de andere gasten speelden viool, altviool en cello. Voor deze toevallige combinatie van vier instrumenten schreef Haydn in de jaren 1750 zijn eerste *divertimenti*, zuivere ontspanningsmuziek dus. Maar kennelijk was de muziekwereld nogal happig op het nieuwe genre, want Haydn maakte er razendsnel naam mee.

De zes strijkkwartetten, opus 20 dateren uit 1772, een 'annus mirabilis' voor de componist. Opmerkelijk in deze set is dat er twee van de zes (nr. 3 en nr. 5) in mineur zijn, een primeur in Haydns kwartetten. Bovendien hebben drie van de zes kwartetten een fuga-finale, waaronder nr. 5. De mineur-toonaard en de ernstige toon van de fuga doen het hele kwartet opus 20 nr. 5 in een tragische sfeer baden. Zelfs het menuet (tweede beweging) –

- **Haydns strijkkwartet ontstond eerder toevallig, door het samen musiceren van vier vrienden.**
- **Prokofievs twintig *Visions fugitives* zijn snapshots van de meest uiteenlopende emoties.**
- **Brahms *Klavierkwintet* evolueerde van strijkkwintet over sonate voor twee piano's tot pianokwintet.**

doorgaans een vrolijke dans – straalt een sombere sfeer uit, door de hoofdrol die de altviool en cello krijgen. In de laatste beweging presenteert Haydn een fuga met twee thema's, die tegelijk voorgesteld worden door de tweede viool en de altviool. Het eerste thema klinkt opvallend barok, met de vier lange beginnoten die aan Bachs *Musikalische Opfer* doen denken. Zelfs over het slotdeel van dit kwartet hangt een sluier van droefheid. Haydn schrijft bij het begin van de fuga namelijk *sempre sotto voce*, letterlijk: voortdurend met gedempte stem. Het fluisterende spel wordt slechts enkele keren opgeheven, zo onder meer op het einde, waar de fuga abrupt afgebroken wordt met de eerste vijf tonen van het hoofdthema.

In april 1918 speelde Sergey Prokofiev de première van zijn *Visions fugitives*, een reeks van twintig miniaturen voor piano, gecomponeerd tussen 1915 en 1917. De titel komt uit een gedicht van de Russische dichter Konstantin Balmont, die Prokofiev deze stukken in 1917 hoorde spelen op een huisconcert. Balmont goot zijn indrukken prompt in een sneldicht: 'In elk van deze vluchtige visioenen zie ik een wereldbestel, vol wispelturig regenbogen-spel'. Vluchtige visioenen, dat zijn deze snapshots van de meest uiteenlopende emoties inderdaad. Nu eens grotesk, dan bezwerend, soms vurig assertief, dan weer delicaat gebalanceerd. Typisch voor de stijl van Prokofiev zijn de rusteloze harmonieën, gekruid met scherpe dissonanten. Ze onderstrepen het grillige, onvoorspelbare karakter van de muziek, en sporen perfect met het pittige ritme dat nu eens regelmatig klinkt, dan weer vol tegendraadse accenten. Voor de uitvoerder ligt de moeilijkheid niet alleen op technisch

vlak, maar meer nog in de beknoptheid van de stukken. De pianist moet een meester zijn in fonkelend pianospel, en razendsnel kunnen schakelen tussen de meest diverse gemoedsstemmingen.

Johannes Brahms was een componist wiens inspiratie niet altijd even makkelijk een uitweg vond. Zijn *Eerste pianoconcerto* bijvoorbeeld zag het levenslicht als een sonate voor twee piano's, die hij nadien begon te orkestreren met de bedoeling er een symfonie van te maken. Zijn *Pianokwintet* – een onbetwist meesterwerk van de 19e-eeuwse kamermuziek – legde een soortgelijk parcours af. In de herfst van 1862 legde Brahms drie bewegingen van een kwintet voor strijkers (twee violen, altviool, twee cello's) voor aan Clara Schumann, die heel enthousiast was over het werk in wording. Niet veel later kon Brahms het afgewerkte vierdelige strijkkwintet voorleggen aan zijn andere muzikale adviseur, de violist Joseph Joachim, die er eveneens onmiddellijk een meesterwerk in herkende. Maar op het vlak van de instrumentatie had hij toch enige reserves. De sterke ritmische drive van de muziek vroeg volgens Joachim om een meer energieke instrumentatie. Hij vond de klank van vijf strijkers te dun en te weinig percussief om Brahms' stevig uit de kluiten gewassen compositie overtuigend te vertolken.

Brahms nam Joachims bemerkingen ter harte, want in 1864 herwerkte hij het strijkkwintet tot een sonate voor twee piano's. Toen hij Clara Schumann daarover inlichtte, kon ze haar oren niet geloven. Nadat ze de versie voor twee piano's had doorgespeeld, gaf ze Brahms te kennen dat ze de klank van de strijkers

'In elk van deze vluchtige visioenen zie ik een wereldbestel, vol wispelturig regenbogen-spel.'

miste. Kennelijk begon Brahms door haar commentaar duidelijker te zien waar hij heen wilde met de partituur. Hij begon onmiddellijk aan een volgende revisie, die een synthese zou worden van Joachims en Clara's bemerkingen. Dit keer herschreef hij het werk voor pianokwintet, zodat hij de stevige klank van de piano had zonder het langouereuze karakter van de strijkers te moeten missen.

Het begin van de eerste beweging doet sterk denken aan Beethovens *Appassionata*-sonate. We horen het hoofdthema namelijk eerst in unisono octaven, in de tragische toonaard f, alvorens het werk uitbarst in heftig bewogen figuraties. De derde beweging (*Scherzo*) staat vreemd genoeg niet in de hoofdtoonaard f, maar in een onheilspellend c, dat op tijd en stond omkantelt in een stralend C. De finale gaat eerst de tragische toer op, met een sombere inleiding in een traag tempo. Gaandeweg klaart de muziek op, tot ze uitmondt in het zonnige, ongecompliceerde hoofdthema.

— Jan Christiaens

Componeren in troebele tijden

'Daar, in de Staatsdoema, werd iets groots verricht en over het lot van Rusland beslist, op de daken hield het oude bewind zich nog staande in de personen van de politieagenten die op de menigte vuurden, maar op straat heerste zo'n eentonig gelummel dat het me snel begon te irriteren. Ik bleef thuis en ging met plezier weer aan mijn werk, maakte de *Derde sonate af*, zette een paar stukken voor opus 22 op papier (waaronder het voorlaatste, waarin de stemming om me heen werd weerspiegeld) en ging verder aan het *Vioolconcerto*.'

Dit noteert Prokofiev in zijn dagboek in maart 1917 tijdens de stakingen in Petrograd (Sint-Petersburg) en de incidenten tussen protesterende arbeiders en politie, op de vooravond van de grote Russische Revolutie. Opus 22 zijn de twintig *Visions fugitives* die hij componeerde tussen 1915 en 1917. Niet enkel dus op de vooravond van de Revolutie maar ook in volle oorlogstijd. Niet zomaar een oorlog, maar wel een van de meest verschrikkelijke oorlogen uit de geschiedenis. Veel van die onwaarschijnlijke verschrikkingen die in zowat alle geschiedenisboeken geboekstaafd staan, waren voor Prokofiev – die nauwelijks of geen interesse in politiek had – een 'ver van zijn bed show'.

Nochtans werd ook Rusland in de grote oorlog betrokken toen de Duitsers op 1 augustus 1914 Rusland de oorlog verklaarden. Na aanvankelijke successen werd het Russische leger bij Tannenberg (Oost-Pruisen) door het Duitse leger onder het bevel van Ludendorff op 31 augustus verslagen. Na nog enkele nederlagen nam tsaar Nicolas II het commando over de Russische troepen over en steeds meer dienstplichtigen werden gemobiliseerd.

Prokofiev die in juni 1914 al was afgestudeerd aan het Sint-Petersburgse conservatorium liet zich, om aan legerdienst en eventuele mobilisatie te ontsnappen, opnieuw inschrijven aan het conservatorium als leerling in de orgelklas! Vermoedelijk zette hij nooit of nauwelijks een voet op een orgelpedaal maar wou hij blijven componeren. Naast de twintig *Visions fugitives* componeerde hij in diezelfde periode nog zijn opera *Igrok (De speler)* naar Dostojevski (pas op 27 april 1929 werd hij in de Brusselse Muntchouwburg gecreëerd), zijn *Eerste vioolconcerto*, zijn '*Klassieke*' *symfonie*, de *Scytische suite*, opus 20, de *Vijf liederen*, opus 23, de *Vijf liederen* op tekst van Akhmatova, opus 27, de *Pianosonates*, opus 28 en 29 en hij begon aan zijn *Derde pianoconcerto*, opus 26. In mei 1917 noteerde Prokofiev in zijn dagboek: 'Op 10 mei keerde ik naar mijn *datsja* terug, het was lekker weer, echt lente nu. (...) Ik ging aan de slag: ik overdacht tot in de kleinste details de instrumentatie van het vioolconcerto, wat makkelijk en aangenaam werk was, en componeerde wandelend door de velden de '*Klassieke*' *symfonie*.' In diezelfde periode (1915-1917) vielen in de velden rond Ieper, in de slag aan de Somme en bij Verdun een slordige twee miljoen doden en gewonden ...

— Johan Huys

wo 12 sep 2018 – zo 11 nov 2018

Dries Segers

Black Body

Dries Segers (*1990) onderzoekt het fotografische medium en vertrekt steeds vanuit licht, tijd en ruimte: essentiële elementen van een beeld.

In de reeks *Black Body* vervangt hij de camera door slijpschijven, boormachines en zagen. Hij perforeert filmrolletjes en laat verschillende lichtbronnen en kleurtemperaturen het lichtgevoelige materiaal binnendringen. Deze cameraloze beelden staan buiten de werkelijkheid en hebben niet de ambitie iets weer te geven, maar doen wel denken aan verre kosmische reizen.

Hij werkte deze methode uit om het licht van het Concertgebouw te vangen voor de seizoenbeelden van het seizoen 18-19. Daarnaast vertrok hij van de partituren van John Cages *Etudes Australes*, een reeks studies die op hun beurt gebaseerd waren op sterrenkaarten. Aan de hand van de muzieknoten maakte hij fotogrammen en camera obscura's.

Het werk van Dries Segers is te bewonderen in de Expobox en doorheen het gebouw.

In de kijker

WOENSDAG

10 OKT 2018

20.00 Kamermuziekzaal

Oxalys & Claire Lefilliâtre Canteloube, Debussy, Brewaeyts & Van Parys

Oxalys schildert een kosmos vol tintelende klankkleuren en slanke melodieën. Voor de zomere arrangements van Canteloube en Debussy tekent Annelies Van Parys. Haar feilloze gevoel voor instrumentale kleurschakeringen heeft ze ongetwijfeld van haar betroude leermeester Luc Brewaeyts. Hij leerde haar klanken binnenstebuiten te keren, om ze des te bonter te laten stralen.

Laat weten wat je van het concert vond op

 ConcertgebouwBrugge
 @concertgebouwbr

info & tickets +32 70 22 12 12 — In&Uit: 't Zand 34, Brugge

concertgebouw.be

ZATERDAG

20 OKT 2018

20.00 Kamermuziekzaal

© Giorgia Bertazzi

Martin Helmchen Schumann. Novelletten

Sterpianist Martin Helmchen komt voor de tweede keer naar Brugge, nu om de nieuwe Steinway te presenteren in een solorecital. Charisma, precisie, en lichtvoetige virtuositeit: onverdund plezier voor de oren in Schumanns *Novelletten* en in werk van Schönberg, Messiaen, Bach en Chopin.